

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Prof. Dr. Eşref BUHARALI Özel Sayısı/ Special Issue Dedicated to Prof. Dr. Eşref Buharalı,
Kasım/November 2024, ss. 143-150.

Geliş Tarihi–Received Date: 07.03.2024 Kabul Tarihi–Accepted Date: 09.10.2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

TAHT MÜCADELESİNDEN BAĞIMSIZLIĞA: UZUN HASAN VE DİCLE MUHAREBESİ

 <https://doi.org/10.53718/gttad.1448817>

 EROL KELEŞ*

ÖZ

Moğol işgali sırasında Türkistan'dan Anadolu'ya geldikleri bilinen Ak Koyunlu ve Kara Koyunlu Türkmen aşiretleri, İlhanlı idaresi altında, Doğu Anadolu'da uzun bir süre konar-göçer hayat tarzlarını devam ettirdiler. Son İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır'ın 1335'te ölümüyle başlayan iktidar mücadeleleri içerisinde yer aldılar. İlhanlı Devleti'nin merkezi otoritesinin kaybolduğu bu dönemin siyasi-askeri gelişmelerini değerlendiren iki Türkmen aşireti, Doğu Anadolu Bölgesi'nde güçlenmeye başladılar. Timur'un batı seferlerinin bölgedeki siyasi düzeni yeniden şekillendirdiği süreçte, iki Türkmen federasyonu karşı taraflarda yer aldılar. Bu süreçte Timur, Doğu Anadolu'yu ele geçirdiği gibi 1402'de Osmanlı'ya vurduğu darbe sonucunda Anadolu'nun büyük bir bölümüne de hâkim oldu. Timur'la birlikte hareket eden Ak Koyunlular, Doğu Anadolu'nun belli bir kısmını alarak ödüllendirilirken; Kara Koyunlular ise yurtlarını savunmalarına rağmen, başarılı olmadılar. Ancak Timur'un Anadolu'dan çekilmesiyle ata yurtlarını yeniden ele geçirdiler. XIV. asrın ikinci yarısında Ak Koyunlu ve Kara Koyunlu Türkmenleri, biri Doğu Anadolu'nun batısında; diğeri doğusunda güçlenmeye başladılar. Bir süre sonra bu iki Türkmen federasyonu, bölgede üstünlüğü ele geçirebilmek için birbirleriyle yoğun bir mücadelenin içerisine girdiler. Bu mücadele sıcak çatışma şeklinde olduğu gibi bazen de taht savaşlarında birbirinin içişlerine müdahale ederek bundan çıkar devşirme biçiminde de kendisini göstermiştir.

Kara Yülük Osman'ın faaliyetleri neticesinde Ak Koyunlular, kuzeyde Bayburt-Gümüşhane hattından, güneyde Urfa-Mardin'e kadar uzanan koridorda güçlü bir beylik haline geldiler. O'nun ölümünden sonra Ak Koyunlu hanedanlığı içerisinde uzun sürecek taht mücadeleleri başladı. Başlangıçta Cihangir'in yanında yer alan Hasan Bey, kardeşinin Kara Koyunlularla anlaşmasını kabullenmedi. Onunla Yollarını ayırdığı gibi hakkı olan Ak Koyunlu tahtını ele geçirmek için mücadeleye girişti. Bunu fırsata dönüştürmek isteyen Kara Koyunlu hükümdarı Cihanşah, Ak Koyunlu mirzaları Cihangir ile Hasan arasındaki taht mücadelesine doğrudan müdahale etti. Cihangir'i Ak Koyunlu hükümdarı olarak tanıdığını ilan etti. Bu siyaseti karşılık bulmayınca büyük bir orduyu Cihangir'in yardımına gönderdi. İşte bu olay, araştırmamızın konusu olan ve 1457'de meydana gelen Dicle Muharebesi'ne sebep olmuştur. Uzun Hasan bu savaşta komuta ettiği ordudan daha büyük bir kuvvetle mücadele etmiştir. Bir yandan Rüstem-i Tarhan tarafından komuta edilen Kara Koyunlu ordusu, diğer yandan kardeşi Cihangir'e bağlı aşiret kuvvetlerine karşı büyük bir mücadele vermiştir. Savaş esnasında zaman zaman kuvvetlerinin dağılmaya yüz tuttuğu anlarda kararlı tutumuyla onları tekrar toparlamayı başarmıştır. Uzun Hasan, Dicle Muharebesi'nde komuta ettiği orduyu sevk ve idarede göstermiş olduğu askeri kabiliyeti sayesinde sadece Ak Koyunlu tahtını ele geçirmemiş, aynı zamanda Kara Koyunlu tahakkümünü de bertaraf etmeyi başarmıştır. Araştırmanın amacı dış destekli bu iç savaşın öncesini, seyrini ve sonuçlarını ortaya koymaktır. Bu araştırmayı yaparken bilhassa bir Ak Koyunlu tarihi olan Farsça kaleme alınan Kitâb-ı Diyarbekriyye adlı eser ile dönemin Ermeni kaynaklarından istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dicle Muharebesi, Uzun Hasan, Cihangir, Türkmen, Aşiret.

* Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, Malatya/TÜRKİYE, E-Posta: erklks44@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1717-212X.

FROM THE STRUGGLE FOR THE THRONE TO INDEPENDENCE: UZUN HASAN AND THE BATTLE OF THE TIGRES

ABSTRACT

Aq Qoyunlu and Qara Qoyunlu Turkmen tribes, who are known to have come to Anatolia from Turkestan during the Mongol invasion, continued their nomadic lifestyle in Eastern Anatolia for a long time under the Ilkhanid administration. They took part in the power struggles that started with the death of the Ilkhanid ruler Abu Said Bahadır in 1335. In this period when the central authority of the Ilkhanid State was lost, two Turkmen tribes, who evaluated their political-military developments, began to gain strength in the Eastern Anatolia Region. During the period when Timur's western campaigns reshaped the political order in the region, two Turkmen federations took part in the counter war. In this process, T'amur not only captured Eastern Anatolia, but also became the ruler of a large part of Anatolia as a result of the coup against the Ottoman Empire in 1402. The Aq Qoyunlu, who acted together with Timur, were rewarded by taking a certain part of Eastern Anatolia; Although the Qara Qoyunlu defended their homeland, they were not successful. However, they regained their homeland after T'amur withdrew from Anatolia. XIV. Aq Qoyunlu and Qara Qoyunlu Turkmens in the second half of the century, one of which is a representation of Eastern Anatolia; The size of the pieces continues to grow. After a while, these two Turkmen federations entered into an intense struggle to gain superiority in the region. This struggle was seen both in the form of hot conflict and sometimes in the wars for the throne, by intervening in each other's internal affairs and gaining benefits from it.

As a result of the activities of Qara Yoluk Uthman, Aq Qoyunlu became a powerful principality in the corridor extending from Bayburt-Gümüşhane line in the north to Urfa-Mardin in the south. After his death, a long struggle for the throne began within the Ak Koyunlu dynasty. Hasan Beg, who initially sided with Djihangir, did not accept his brother's agreement with the Qara Qoyunlu. Just as he parted ways with her, he started a struggle to seize the Aq Qoyunlu throne, which was his right. Wanting to turn this into an opportunity, Qara Qoyunlu ruler Djihanshah directly intervened in the struggle for the throne between Aq Qoyunlu mirzas Djihangir and Hasan. He declared that he recognized Djihangir as the ruler of Ak Koyunlu. When this policy did not find any response, he sent a large army to the aid of Djihangir. This event caused the Battle of Tigris, which is the subject of our research and took place in 1457. Uzun Hasan fought with a force larger than the army he commanded in this war. On the one hand, the Qara Qoyunlu army, commanded by Rustam T'rxan, and on the other hand, fought a great fight against the tribal forces loyal to his brother Cihangir. From time to time during the war, when his forces were about to fall apart, he managed to gather them back together with his determined attitude. Uzun Hasan not only captured the Aq Qoyunlu throne, but also managed to eliminate the Qara Qoyunlu domination, thanks to his military ability in leading and managing the army he commanded in the Battle of Tigris. The aim of the research is to reveal the before, course and results of this foreign-supported civil war. While carrying out this research, especially the work called Kitâb-ı Diyarbekriyye, written in Persian, which is a history of Aq Qoyunlu, and Armenian sources of the period were used.

Keywords: Battle of Tigris, Uzun Hasan, Djihangir, Turkmen, Tribe.

GİRİŞ

Timurluların desteğini alan Ak Koyunlu Kara Yülük Osman Bey, Doğu Anadolu'nun batısında güçlenmeye başladı.¹ O, gerek Kadı Burhaneddin ve Mutahharten ile gerekse Kara Koyunlular ve Memluklerle girdiği zorlu mücadeleler neticesinde Ak Koyunlulara Erzurum-Bayburt'tan, Urfa- Mardin'e uzanan sahada büyük bir yurt kazandırmıştır.² Osman Bey, bu fetihleriyle bir yandan doğu ile batı arasındaki transit ticareti sağlayan yolları, diğer taraftan Doğu Anadolu'nun kuzeyindeki yaylak sahalarıyla güneyindeki kışlakları kontrol eder hale gelmiştir.³ Öyle ki Osman Bey 1435 yılında hayatını kaybettiği sırada, sözü edilen sahada yer alan başlıca şehir ve kasabalar Bayındırlı hanedanına mensup kişiler tarafından idare edilmekteydi. Buna göre; Osman Bey'in büyük oğlu Yakub, Kemah ve Kara Hisar'ı; kardeşi Ali Bey, Harput'u; Hamza Mardin'i; Mehmet Çemişgezek'i; Şeyh Hasan Erzurum'u; Kılıç Arslan, Palu'yu; Pilten, Kığı'yı; Kutlu, Bayburt'u; Musa ise Tercan'ı yönetmekteydi.

¹ Tıhranî *Kitâb-ı Diyarbekriyye*, C.1, haz. N. Lügal-F.Sümer, TTK Yayınları, Ankara 1993, s. 48-49; İbni Arabşah, *Acaibu'l-Makdur*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2012, s.279; İbni Tagrıberdi, *en- Nücumu'z-Zahire*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 380, 501-502; Hüseyinî, *Târîh-i Kebir (Tevârih-i Enbiya ve Mülük)*, çev. İsmail Aka, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 37; İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Karakoyunlu, Akkoyunlu Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 189; M. Halil Yananç, "Ak Koyunlular", *İA*, C. 1, MEB Yayınları, (Tarihsiz), s. 258.

² Uzunçarşılı, *age*, s. 189.

³ John E. Woods, *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Ak Koyunlular*, çev. Sibel Özbudun, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, s. 97.

Kara Yülük Osman'ın veliahd olarak göstermiş olduğu oğlu Ali Bey'in hükümdarlığı,⁴ Timurlular tarafından da tasdik edilmesine rağmen, hanedanın belli kesimi tarafından kabul görmemişti.⁵ Bunun üzerine Hamza Bey, hızlı hareket ederek evvela Amid (Diyarbakır)'i ele geçirdi.⁶ O'nun bu faaliyeti pek çok Türkmen aşireti arasında da itibarını yükseltmişti. Dahası Hamza Bey, yöredeki gayrimüslim ahali tarafından da kabul görmekteydi.⁷ Veliahd Ali Bey, tutsak olan Hüseyin ve Cihangir'i bırakması karşılığında Harput Kalesi'ni Memluklere bıraktı.⁸ Küçük yaşta olan diğer oğlu Hasan'ın da katılımıyla Hamza'ya karşı mücadeleye girişmiş, fakat başarı sağlayamayarak Osmanlı Sultanı II. Murad'a sığınmıştı.⁹ Daha sonra Erzincan'a döndüğü anlaşılan Ali Bey'in belli bir sürede Mısır'da bulunduğu belirtilmektedir. Bu sırada Cihangir Haleb'te, Hasan Bey ise Kemah'ta amcasının yanında bulunuyordu.¹⁰

Hasan Bey, Cihangir'in isteği üzerine Haleb'e gelip Memlûk Sultanı'nın metbuluğunu tanıdı. Memluklerden aldıkları yardımla iki kardeş Hamza'ya karşı mücadeleye giriştiler. Hamza Mardin'i Kara Koyunlulara karşı muhafaza ederek (1437), mevkiini kuvvetlendirmiş, Erzincan şehrini ele geçirdikten sonra Urfa'ya taarruz etmiştir.¹¹ Ancak iki kardeşin müdafaası karşısında çekilmek zorunda kalmıştır. Babaları Ali Bey ise 1444'te Suriye'de vefat etmiştir. Tam bu sıralarda Hamza Bey de Amid (Diyarbakır)'de hayatını kaybetmiştir.¹² Cihangir de Ergani'yi kardeşi Hasan'a vererek birlikte hareket etme konusunda önemli bir adım atmış oldu.

1. Cihangir ve Hasan Bey'in Aralarının Açılması

Bu dönemde Kara Koyunluların başında Cihanşah vardı. Bağdat ve Musul üzerinde hâkimiyetini pekiştirmiş ve isyan edip Ak Koyunlulara sığınan yeğeni Elvend'in kendisine teslim edilmesini istemekteydi. Cihangir'in buna yanaşmaması iki Türkmen devletinin yaklaşık yirmi yıllık barış sürecinin de sonunu getirmiştir. Zira Cihan-Şah, harekete geçerek Ak Koyunlulara ait Doğu Anadolu'daki yaylak sahalarını ele geçirmeye başladı. Evvela Erzincan, Tercan ve Bayburt şehirlerini aldı (1450).¹³ Ardından Rüstem-i Tarhan komutasında bir kuvveti de Mardin üzerine gönderdi. Hasan Bey tarafından savunulan şehir uzun süre direndi ise de yardım gelmeyince teslim oldu.¹⁴ Ancak Cihangir'in 1452'de barış yaparak, Kara Koyunluların metbuluğunu kabul etmesi, kardeşi Hasan Bey'i kendisinden kopardığı gibi etrafındaki bazı büyük aşiretlerin de uzaklaşmasına sebep olmuştur.¹⁵ Keza Avşar, Emirlü, Bicanlu, Koca Hacılı, Purnak, İvaz ve Musullu Türkmen aşiretleri, Hasan Beyin etrafında toplanmaya başladılar.¹⁶ Tihranî, Hasan Bey'in kardeşi Cihangir'e bir elçi göndererek; "Biz, aynı anadan ve babadan iki kardeşiz. Görevimiz bundan sonra birbirimize karşı kardeşlik ve dostluk yolunu tutacağımıza, muhalefete ve düşmanlığa son verip o gibi işlerden geri duracağımıza dair söz verip ant içmektir. Aramızda eskiden beri düşmanlık olan Karakoyunlu'ya katılarak bağlarımızı koparmak uygun olmaz haberini gönderdiğini ancak elçinin Cihangir'e ulaşmadan zehirlenerek öldürüldüğünü" belirtmektedir.¹⁷

Yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılmaktadır ki Hasan Bey, ağabeyi Cihangir'in bu siyasetinin Ak Koyunluların bağımsızlığına hâle getirdiği düşüncesindedir ve onu validesine şikâyet etmektedir. Zira bir süre sonra Hasan Bey Nusaybin'e gelmiş, burada annesi Seray /Saray Hatunla görüşmüştür. O'na kardeşi Cihangir'in Karakoyunlularla ittifak yapmasının yanlış olduğunu, oğlunu kendi yanına göndererek, Mardin şehrinde güven içinde yaşayabileceğini belirttiği ifade edilmektedir.¹⁸ Ancak Cihangir Bey'in bunu kabul etmemesi üzerine Hasan Bey, Mardin şehrini yağmalamış, kaledeki Cihangir'e ait askerlerin aşağıya inmeleri üzerine çatışmalar yaşanmış ve neticede iki taraftan da kayıplar olmuştur.¹⁹ Geri adım atmayan Cihangir Bey'in Cizre yolundan Irak taraflarına gittiği haberi üzerine Hasan Bey tekrar harekete geçerek Mardin ve civarındaki ekili arazileri tahrip ettirdi.²⁰ Bunun üzerine Saray Hatun, oğullarının arasını bulmak için araya girmiş, kısa süreliğine de olsa

⁴ Tihranî, *age*, C.1. s. 115.

⁵ Tihranî, *age*, C.1. s. 118; Woods, *age*, s. 131-135; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 270.

⁶ İbn Tagrıberdi, *age*, s. 496.

⁷ Avedis K Sanjian, "Colophons of Armenian Manuscripts, A Source for Middle Eastern History (1300-1481)", Cambridge-London 1969, s. 211; İlhan Erdem, "Osman Bey'in Ölümünden Uzun Hasan Padişah'a Ak-Koyunlular (1435-1456)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 32, Ankara 2002, s. 105.

⁸ Tihranî, *age*, C.1, s. 129.

⁹ Tihranî, *age*, C.1, s.140; Erdem, *age*, s. 109.

¹⁰ Tihranî, *age*, C.1, s.136.

¹¹ Tihranî, *age*, C.1, s.148, 157.

¹² Tihranî, *age*, C.1, s. 168.

¹³ Tihranî, *age*, C.1, s.178-179; Hasan-ı Rumlu, *age*, s.267; Woods, *age*, s.138-139.

¹⁴ Sanjian *age*, s. 221; İlhan Erdem vd., *Ak-Koyunlu Devleti (Siyasi Tarih ve Yönetim Yapısı)*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2021, s. 91; M. Halil Yınanç, "Cihan-Şah", *İslam Ansiklopedisi*, C. 3, MEB Yayınları, İstanbul 1988, s. 176.

¹⁵ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 190; Erdem vd, *age*, s.93.

¹⁶ Woods, *age*, s. 138, 143.

¹⁷ Tihranî, *age* C.1, s. 250.

¹⁸ Tihranî, *age*, C.1, s. 251

¹⁹ Tihranî, *age*, C.1, s. 252.

²⁰ Sanjian, *age*, s. 222.

TAHT MÜCADELESİNDEN BAĞIMSIZLIĞA: UZUN HASAN VE DİCLE MUHAREBESİ

çatışmaları önlemiştir.²¹ Ancak Cihangir'in bu anlaşmayı kabul etmesi onun Diyarbakır'a bir daha dönememesi anlamına geliyordu. Öte yandan Ak Koyunluların böyle bir anlaşma neticesinde iç savaşı sonlandırmaları Kara Koyunluların çıkarına uygun düşmemektedir. Ayrıca Cihangir'in kızının Cihanşah'ın oğullarından biriyle evli olması da Kara Koyunlu hükümdarının Cihangir'den yana bir siyaset takip etmesine sebep olmaktadır.²² Neticede bu durumu değerlendiren Cihanşah, Cihangir'i Ak Koyunlu hükümdarı tanıdığını ve Erzincan şehrini de onun payitahtı olduğunu ilan etmekten geri durmayacaktır.²³

Cihangir Bey'in Irak'ta, Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'ın yanında bulunduğu esnada, Erzincan'ı ona verdiği ve Akkoyunlu hükümdarı olarak Cihangir Bey'i tanıdığı haberi yayıldı. Hanedan içerisinde pek ciddiye alınmasa da bu durum özellikle Mardin halkı tarafından sevinçle karşılanmış, bundan cesaret alarak etrafı yağmalamaya başlamışlardı.²⁴ Bu arada Karakoyunlu hükümdarı, Emir Arabşah-ı Ayınlı'yu 12 bin kişilik bir askeri kuvvetin başında Cihangir Bey'in yardımına gönderdi.²⁵ Ancak Hasan Bey'in üzerine geldiği haberi üzerine Arabşah, çarpışmayı göze alamayarak Hoy'a doğru çekilmiştir.²⁶ Hasan Bey, kuvvetlerinin bir kısmıyla da Van Gölü'nün kuzeyinde yer alan Kara Koyunlu yurtlarını yağmalatmış, dönüşü sırasında ise, Avnik, Erzurum ve Bayburt taraflarını vurarak, büyük ganimet elde etmişti.²⁷ Onun bu başarıları Ak Koyunlu hanedanı içerisinde otoritesini pekiştirmişti. Buradan güneye hareket eden Hasan Bey, Harran'ı ele geçirmiş, hızla tekrar Erzurum ve Tercan taraflarına gelmiştir. Çevredeki kuvvetlerin katılmasıyla ordusunu güçlendiren Hasan Bey, Ak Koyunlu hanedanına mensup, ancak taht mücadeleleri sırasında Kara Koyunlularla hareket eden Kılıç Arslan tarafından yönetilen Erzincan şehri önlerine gelmiştir. Şehre tüm giriş çıkışların daha dikkatli tutulması konusunda talimat verip, bu defa Âmid tarafına yöneldi. Bu sırada Cihangir Mirza ise Âmid'e giremediği için civardaki bazı yerleşim yerlerini yağmalayarak Mardin'e çekilmiştir. Hasan Bey de Mardin sahrasına gelerek kışı burada geçirmiştir.²⁸

Cihangir Mirza, sahip olduğu kuvvetler vasıtasıyla kardeşine karşı koyamayacağını farkındaydı. O sebeple diğer kardeşi Üveys'i Kara Koyunlu hükümdarına yardım göndermesi için elçi olarak yolladı. Bunun üzerine Cihanşah, Rüstem-i Tarhan'ın komutasında 20 bin kişilik bir orduyu Cihangir'e yardıma gönderdi. Rüstem-i Tarhan'ın yanında Sultan-ı Ali Paşa, Piri Beğ-i Alishah, Şah Hacı Beğ-i Gavrudî, Piri Bey, Sulan/Solan Bey ve Ali Şeker Bey gibi "umerâ-yi i'zâm" dan emirler de vardı.²⁹ Böylesine güçlü bir ordunun Irak'tan Diyarbakır'a hareket ettiği haberini alan Hasan Bey, tüm hazırlıklarını tamamlayarak beklemeye başlamıştı.³⁰ Bu sırada Hasan Bey'in yanında Avşar, Emirlu, Haydarlu, Musullu, Purnak ve Koca Hacılı Türkmen aşiretleriyle³¹ Şeyh Cüneyt'in taraftarı olan bazı râfîzî Türkmen taifeleri de bulunmaktaydı.³²

2. Dicle Muharebesi (Mayıs/Haziran 1457)

Kışı Mardin sahrasında geçiren Hasan Bey, hem etrafa dağılan birliklerini toplamak, hem de devlet erkânıyla istişare yapmak gayesiyle Urfa tarafına gitmiştir. Devlet erkânı mevcut kalelerin muhkem hale getirilip, Şam taraflarına gidilmesi gerektiği konusunda hemfikir iken, o bunu kaçmak olarak değerlendirip mücadele edilmesi gerektiğine karar verdi. Hasan Bey'in karargâhında bunlar yaşanırken Rüstem-i Tarhan ordusuyla Dicle'yi çoktan geçmişti.³³ Bunun üzerine Hasan Bey, Mardin taraflarına gönderdiği bir birlikle bölgenin tüm kaynaklarını tahrip ettirdi. Bu arada düşman kuvvetlerinin de Nusaybin civarına ulaştığı istihbaratı gelmişti. Kendisi de Dicle'nin karşısında mevzilenip, savaş araç-gereçlerini hazır hale getirmekle meşgul oldu.³⁴

Kara Koyunlu ordusunun yaklaştığı haberleri bölgede pek çok Dulkadirli ve Bayatlı gibi Türkmen aşiretlerini de tedirgin etmiş ve Şam taraflarına çekilmelerine sebep olmuştu. Bazı beyler de Rüstem-i Tarhan'ın yanında yer almaya başlamışlardı. Öte yandan Rüstem-i Tarhan bölgedeki Zırki ve Mirdasileri yanına çekmenin yollarını arıyordu.³⁵ Hasan Bey ise karavulları vasıtasıyla onun harekât güzergâhını sürekli takip ettiriyor ve yolu üzerindeki tüm kaynakları yok ediyordu. Bu arada Cihangir'in yanında yer alan diğer kardeşi Üveys Bey de Eğil Kalesi ve çevresindeki yerlerin beylerini askerleriyle birlikte Rüstem'in yanına çekmeyi başarmıştı.³⁶

²¹ Tıhranî, *age*, C.1, s. 255.

²² Yinanç, *agm*, s. 179.

²³ Esasında Cihanşah'ın bu politikası, onun Timuruların varisi olduğu iddiasının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Woods, *age*, s. 150.

²⁴ Tıhranî, *age*, C.1, s. 256; V. Minorsky, "Uzun Hasan", *İslam Ansiklopedisi*, C.13, İstanbul 1986, s. 92.

²⁵ Tıhranî, *age*, C.1, s. 259; Woods, *age*, s. 150.

²⁶ Sanjian, *age*, s. 223.

²⁷ Tıhranî, *age*, C.1, s. 261-263; Woods, *age*, s. 146; Erdem vd. *age*, s.97; Minorsky, *agm*, s. 91.

²⁸ Tıhranî, *age*, C.1, s. 260-261.

²⁹ Sanjian, *age*, s. 223.

³⁰ Tıhranî, *age*, C.1, s. 262; Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 345.

³¹ Woods, *age*, s. 151.

³² Yinanç, *agm*, s. 180.

³³ Tıhranî, *age*, C.1, s. 263-264.

³⁴ Tıhranî, *age*, C.1, s. 265; Kazım Paydaş, *Uzun Hasan ve Otlukbeli Savaşı*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2022, s. 63.

³⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Tıhranî, *age*, C.1, s. 265-268; Paydaş, *age*, s. 65.

³⁶ Tıhranî, *age*, C.1, s. 270-272.

Taraflar arasındaki öncü kuvvetlerin mücadelesi Mardin yakınlarında meydana gelmiş ve Hasan Bey'in kuvvetleri karşı tarafa galebe çalmıştı. Moral ve motivasyonu yükselen Hasan Bey, Rüstem-i Tarhan'a gönderdiği mektupta; artık karşısında yıllar öncesinde galip geldiği zayıfların olmadığını ve kendisinden korkmadığını ifade ederek, ona açıkça meydan okuyacaktır.³⁷ Esasında Hasan Bey'in hedefi Kara Koyunlu kuvvetlerini olabildiğince kendi merkezine yani Amid (Diyarbakir)'e çekmekti. Bunda da büyük ölçüde başarılı olmuştu. Daha sonra düşmanla ilk temas edecek olan öncü kotalarını güçlendirdi. Bu bağlamda kendisine bağlı önemli aşiretlerden olan Koca Hacılıları da bu birlikler içerisine dâhil etti. Bu şekilde güçlenen öncü birlikler, Rüstem-i Tarhan'ın keşif kollarını yenmeyi başardı.³⁸ Hasan Bey'in Dicle'nin karşısına geçişiyle nihayet Kara Koyunlu taarruzu başladı. Rüstem-i Tarhan ve Cihangir Mirza Hasan Bey tarafına saldırırken; Baharlı Ali Şeker, Solan Bey'le beraber özellikle Purnakların yer aldığı Ak Koyunlu ordusunun sağ tarafına yüklendiler. Şahsuvar ile Şeyh Ali Bey komutasındaki Kara Koyunlu birlikleri de Musullu ve Kutbeklu aşiretlerinin konuşlandığı sol cenaha saldırdılar. Muharebenin hemen başında Baharlı Ali Şeker Bey, Purnakların savunduğu Ak Koyunlu sağ kanadını yenerek Dicle tarafına doğru itmeyi başardı. Bu arada Rüstem-i Tarhan'ın öncü birlikleri de Ak Koyunlulara galebe çaldı. Bu yetmezmiş gibi Hasan Bey'in ok yağmuru karşısında atından düşmesi Ak Koyunlu ordusunda kısa süreli bir panik havası yaratmıştı.³⁹

Hasan Bey'in tekrar ayağa kalkıp, nara atarak saldırması Ak Koyunlu birliklerinde bir toparlanma havası estirdi. Ani bir harekâtla Kara Koyunlu ordusunun genel düzenini bozmayı başardılar. Kara Koyunlu ordusunda baş gösteren bu kargaşa ortamında Ak Koyunlu askerlerinin takibi neticesinde Rüstem-i Tarhan atından düşürülerek esir alındı. Artık muharebede talih Ak Koyunlulardan yana dönmüştü. Pek çok Kara Koyunlu beyi savaş alanını terk etmeye başladı. Bunlar arasında Şahsuvar ve Şah Ali Beyler de vardı. Kara Koyunlu ordusunda bunlar yaşanırken, Hasan Bey'in kuvvetlerinin sağ kanadını baskı altında tutan Ali Şeker Bey ise durumunu halâ muhafaza etmekteydi.⁴⁰ Ali Şeker Bey'in etrafında toplanan Kara Koyunlu birlikleri yeniden mücadeleye başladılar. Hasan Bey'in Kara isimli emîr-i ahûru,⁴¹ Ali Şeker Bey üzerine iki defa saldırdıysa da başarılı olamayarak hayatını kaybetti.⁴²

Ak Koyunlu kuvvetleri, Ali Şeker Bey'in komutasındaki Kara Koyunlu ordusunun yeniden toparlanışını, başarılı manevralarını şaşkın bir şekilde takip ediyordu. Hasan Bey'in tüm çabaları onları harekete geçirmeye yetmemişti. Ta ki Emirli Hamza'nın Haydarlı ve Araplı aşiretleriyle yardıma gelmesine kadar. Ak Koyunlu ordusunun yoğun bir taarruzu karşısında Ali Şeker Bey'in kuvvetleri dağılmaya başladı. O'nun tüm çabalarına rağmen sonuç değişmedi. Üstelik kendisi de komutanı gibi esir düşmüştü. Nihayet Hasan Bey komutasındaki Ak Koyunlular büyük bir zafer kazandılar.⁴³ Çok sayıda esir ve devasa miktarda ganimet elde ettiler. Esirler arasında umerâ-yı azâm (büyük emirler)' dan, boy nökerlerinden ve zırlı askerlerden takriben 1.700 kişiyi buluyordu. Bu arada Şah Ali Bey ve Şehsuvar Bey'in kuvvetleri Musul taraflarına kaçmışlardı. Hasan Bey'in takibi üzerine şaşkın bir şekilde iki gemiye binip uzaklaşmak istemişlerse de gemilerin batması neticesinde yok olmuşlardır.⁴⁴

Dağılan Kara Koyunlu birliklerini takip eden Hasan Bey, geri dndüğünde esirlerden 500 kadarını idam ettirmiştir ki bunlar arasında Rüstem-i Tarhan da vardı. Tihranî'nin anlattığına göre, Rüstem, katlini gerçekleştirecek cellattan keskin bir kılıç ister. Celladın seçtiği kılıç, Baba Abdurrahman'ın Ak Ziyaret'te Rüstem'i temsili olarak öldürdüğü kılıçtı. Rüstem'in bu şekilde ortadan kaldırılmasının akabinde Ali Şeker Çermük Kalesi'ne; Pir Ali Ergani Kalesi'ne ve Sulan Bey de Çüngüş Kalesi'ne gönderildi.⁴⁵ Bir Ermeni kroniği, savaş esnasında Rüstem-i Tarhan'ın yanında olduğu anlaşılan eşinin kaçarak kurtulduğu belirtilmektedir. Yine aynı kaynak, bu kadının öldürülen eşinin cenazesini Hasan Bey'den istediğini ve teslim aldığı ifade etmektedir.⁴⁶ Nihayet Hasan Bey, elde ettiği büyük zaferi çevrede hüküm süren devletlere bildirdi. Bu amaçla etraf ülkelerle, bilhassa Osmanlılar ile Memlûklere zafemâmeler gönderildi. Memlûk hükümdarı El- Eşref İnal bu zaferi olumlu karşılayıp Hasan Bey'i tebrik ederken; Osmanlı padişahı II. Mehmet'in tavrı konusunda herhangi bir malumat belirtilmemiştir.⁴⁷

Vakit kaybetmeden Mardin'i kuşatan Hasan Bey, kardeşinden oğlunu rehin göndermesini istemiş, ancak kabul edilmeyince muhasarayı kaldırmamıştır. Bu arada Cihangir'in savaşı kaybetmesi, Ak Koyunlu aşiretlerini

³⁷ Tihranî, *age*, C.1, s. 268; Erdem, *agm*, s. 129.

³⁸ Tihranî, *age*, C.1, s. 271-272; Erdem, *agm*, s. 130.

³⁹ Tihranî, *age*, C.1, s. 273; Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 345.

⁴⁰ Tihranî, *age*, C.1, s. 274-275.

⁴¹ *Ahtacı* olarak da adlandırılan bu görevliler, hükümdarın at ve ahırlarının bakımını yaparlardı. Bunların âmirine *Emir Ahtacı* adı verildi. Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 189 vd. *Emîr-i Ahûr*, hakkında ayrıca bkz. Erdem vd., *age*, s. 214-215.

⁴² Tihranî, *age*, C.1, s. 276.

⁴³ Tihranî, *age*, C.1, s. 277-278; Woods, *age*, s. 150.

⁴⁴ Tihranî, *age*, C.1, s. 279; Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 346.

⁴⁵ Tihranî, *age*, C.1, s. 280; Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 346.

⁴⁶ Sanjian, *age*, s. 223.

⁴⁷ Woods, *age*, s. 150; Erdem, *agm*, s. 130.

TAHT MÜCADELESİNDEN BAĞIMSIZLIĞA: UZUN HASAN VE DİCLE MUHAREBESİ

olduğu gibi özellikle Mardin sakinlerini de kendisinden uzaklaştırmıştır. Nitekim Mardin halkı onun ailesini ve ona bağlı olanları şehirden çıkarmış ve Hasan Bey'e bağlılıklarını bildirmişlerdir. Konu hakkında dönemin Ermeni kaynakları yiyecek sıkıntısı çeken şehir halkının Cihangir'in huzuruna çıkıp, bu duruma daha fazla dayanamayacaklarını ilettiklerinden bahsetmektedir.⁴⁸ Mardin'de zahirenin tükenmesi üzerine Sara Hatun yine iki oğlunun arasını bulmayı başarmıştır. Buna göre, Hasan Bey'in isteği üzerine Cihangir Mirza, oğlu Ali Han'ı kardeşine göndermiş, karşılığında Mardin şehrinin yönetimini ölüm tarihi olan 1469'a kadar elinde tutmuştur. Diğer kardeşi Üveys Bey de huzura çıkarak bağlılık yemini etmiştir. Bunun karşılığında Hasan Bey, ona iki önemli kalenin anahtarını bahsetmiştir.⁴⁹

Mardin'de işleri yoluna koyan Hasan Bey, kuzeye yönelerek Erzincan'a gelmiştir. Uzun süren taht mücadeleleri ve Kara Koyunlu faaliyetleri yüzünden şehir harabeye dönmüştü. Yörede asayiş sağlayan Ak Koyunlu hükümdarı, çevreye dağılmış halkın gönlünü alarak yurtlarına dönmeye ikna etmiştir. Akabinde şehrin idaresini Hürşit Bey'e vermiştir. Hasan Bey'in yörede bulunduğu sırada, veba salgını sebebiyle kendisine yardıma gelemeyen İspir Kalesi hâkimi Purnaklı Bayezid Bey, çok miktarda mal ve hediye ile huzura gelip, bağlılığını bildirmiştir. Bu bağlamda Şam ve Rum diyarlarından çok sayıda yerel yöneticiler de hediyeler sunup itaatlerini arz etmişlerdir. Buradan kışlağına yönelen Ak Koyunlu hükümdarı, Amid'e gelmiştir. Rakka civarında meskûn, Şam ve Diyarbakır arasında ticaret kervanlarını yağmalayan Arap Ka'beyn, Uneyn, Benî Rabia aşiretleri üzerine ordu göndermiştir. Böylece ele geçirdikleri malları sözü edilen aşiretlerden alarak, asker ve beyleri arasında dağıtmıştır.⁵⁰

Ali Bey ve Hamza Bey dönemlerinde bir Ak Koyunlu birliği sağlanamadığı gibi Cihangir'in yaklaşık yedi yıllık iktidarı (1444-1453) da iç çekişmeleri ortadan kaldırmaya yetmedi. Hatta bu durum zamanla kuzeydeki yaylaklara hâkim aşiretlerle güneydeki kışlak sahalarını kontrol eden aşiretler arasında bir mücadeleyi de körükledi. Neticede göç güzergâhları boyunca siyasi bir hâkimiyet tesis edilemedi. Bunu sağlayabilmek için zaman zaman dış destek siyaseti bile denenmiş, ancak çare olmamıştı.⁵¹ O sebeple Dicle Muharebesi, gerek Bayındır aşiretini ve gerekse diğer konfedere aşiretleri Ak Koyunlu çatısı altında yeniden toparlayan Hasan Bey gibi karizmatik bir lideri ortaya çıkarması açısından fevkalade önemlidir. Nitekim Dicle Zaferi'yle öz güveni artan Hasan Bey, rakibi Kara Koyunlu Cihanşah'ı ortadan kaldırdığı 1468 yılına kadar geçen on yıl içerisinde, Ak Koyunlu beyliğini büyük bir imparatorluğa dönüştürme kabiliyetini gösterecektir. Bu bağlamda zaferi takip eden yıl içerisinde Gürcistan'a bir sefer düzenledi. 1462'de ikinci Gürcü seferine çıkan Hasan Bey, hâkimiyet sahasını genişletmeyi sürdürdü. İkinci Gürcü Seferi sırasında Bayburt'u Kara Koyunlulardan alan Hasan Bey, Hısn Keyfa'yı da ele geçirerek, Eyyubi iktidarına son vermiştir. Akabinde Siirt ve Bohtan'ı hâkimiyeti altına aldı. 1465'te ise Dulkadir yönetimindeki Harput'u kendisine bağladı. Diyarbakır, Urfa ve Mardin'in de ele geçirilmesiyle bir yandan aşiretlerin güneydeki kışlak sahaları üzerinde büyük ölçüde denetim imkânını sağlamış, diğer taraftan ticaret yolları üzerinde hâkimiyet tesis edilmiş oldu.⁵² Hasan Bey'in, Dicle Zaferi'nden sonra devasa sınırlara ulaştırdığı Ak Koyunlu İmparatorluğu, coğrafi konumu itibarıyla önemli ticaret yollarını kontrol eden bir güç haline gelmişti. Bunu değerlendiren Ak Koyunlu hükümdarı, bir takım yasalar koyarak bilhassa Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ticarete bir nizam getirdiği gibi bölgeyi siyasi manada istikrarsızlığa sürükleyen aşiretler arası mera ve otlak kavgalarına da son vermiştir.⁵³

Dicle Muharebesi, Kara Yülük Osman Bey'in kurduğu devleti, onun ölümüyle sürüklendiği uzun taht mücadelelerinde parçalanıp yıkılmaktan kurtarmıştır. Belki daha da önemlisi Dicle zaferi Ak Koyunluları, rakip Kara Koyunlu boyunduruğu altına girmekten kurtarmıştır. Dolayısıyla bu savaş aynı zamanda Ak Koyunluların bir bağımsızlık savaşı olarak da değerlendirilmelidir. Zira Hasan Bey, bu savaşı kazandıktan hemen sonra konfedere aşiretleri çevresinde toplamaya özen göstermiştir. İlk iş olarak konar-göçer aşiretlerin yaylak ve kışlak sahalarını tekrar Ak Koyunlu hâkimiyetine kazandırmıştır. Aynı şekilde aşiretlerin mevsimsel göç yolları üzerindeki önemli kaleleri de alarak bu güzergâhlar üzerinde güvenliği tesis etmiştir. Yani dağılmakta olan bir siyasi yapıyı yeniden derleme, toparlama kabiliyetini göstermiştir. Bu yönüyle de Hasan Bey'i, Ak Koyunlu Devleti'nin ikinci kurucusu kabul etmek yanlış olmasa gerektir.

Uzun Hasan ya da Hasan Padişah olarak da bilinen bu Türkmen beyi, sadece Doğu Anadolu'da yurt tutan Türkmenleri değil, Güney Kafkasya'dan Musul-Kerkük hattına kadar uzanan sahada meskûn Türkmen topluluklarını bir çatı altında birleştirme başarısını göstermiştir. Bu şekilde büyük bir güce erişen Hasan Padişah, kendisini Türklerin hükümdarı olarak görüyordu. Onun başarıları isminin Avrupa saraylarında anılmasına ve

⁴⁸ Sanjian, *age*, s. 224; Erdem vd, *age*, s. 99.

⁴⁹ Tıhrani, *age*, C.1, s. 280; Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 347; Sanjian, *age*, s. 224; Minorsky, *agm*, s. 92.

⁵⁰ Tıhrani, *age*, C.1, s. 280; Hasan-ı Rumlu, *age*, s. 347; Paydaş, *age*, s. 72.

⁵¹ Salim Cöçce, "Otlukbeli Savaşı'na Kadar Akkoyunlular", *Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu Makaleler Antolojisi*, haz. N. Aygün Akkoyunlu vd, Grafik Yayınları, Ankara 2003, s. 271.

⁵² Sanjian, *age*, s. 222; Woods, *age*, s. 147; Yınanç, *agm*, s. 259-260.

⁵³ Cöçce, *agm*, s. 271. Hasan Padişah Kanunları hakkında bkz. V. Minorsky, "The Aq-qoyunlu and Land Reforms", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, 17/3, 1955, pp. 449-462; Ö. Lütfi Barkan, "Osmanlı Devri'nde, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Bey'e Ait Kanunlar", *Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler*, C.1, İstanbul 1980, s. 546-547; Uzunçarşılı, *age*, s. 283.

EROL KELEŞ

Avrupa'yı tehdit eden Osmanlı'ya karşı potansiyel bir müttefik olarak görülmesine sebep olmaktadır.⁵⁴ Dahası Anadolu Beylikleri tarafından da Osmanlı'ya karşı kışkırtılan Hasan Padişah, bir cihan devleti hayaline çoktan kapılmıştı.⁵⁵

SONUÇ

Timur'un batı seferleri sırasında bölgenin siyasi dengelerini gözetererek onun yanında yer alan Ak Koyunlular, Kara Yülük Osman liderliğinde önemli kışlak ve yaylak sahalarını elde ettiler. Osman Bey, rakipleri Kara Koyunlu Türkmenlerine rağmen, kendilerine bağlı aşiretlerin bu hayat alanlarını korumayı başardı. Ancak ölümüyle hanedan içerisinde başlayan kıyasıya taht mücadeleleri devleti parçalanmanın eşiğine getirmiştir. Tahtı ele geçiren hanedan üyelerinin bir türlü muktedir olamaması iç savaşı daha da körüklemiştir. Hatta taraflar bazen birbirlerini alt edebilmek için dış desteğe de başvurmuştur. Bu durum Hasan Bey başta olmak üzere bazı hanedan üyeleri arasında devletin iç meselelerine müdahale olarak addedildiği gerekçesiyle tepkiyle karşılanmıştır. Cihangir'in taht mücadelesinde evvela onun yanında yer alan Hasan Bey, Kara Koyunlularla anlaşan kardeşiyle yollarını ayırmıştır. Nihayetinde Cihangir'in Kara Koyunlu Cihanşah'ın huzuruna çıkıp ondan yardım istemesi, taht mücadelesini devletin bir iç meselesi olmaktan çıkarmıştır. Bu durumu değerlendiren Cihanşah ise desteklediği bir Ak Koyunlu mirzasının hükümdar olması halinde en büyük rakibini kontrol altında tutabileceğini düşünüyordu. İşte bu şartlar altında bir yanda kazandığında Kara Koyunlu güdümüne açık Cihangir ile öbür yanda bağımsızlık vadeden Hasan Bey, 1457 yılında, Dicle Nehri kenarında karşı karşıya geldiler. Neticede kararlı tutumu sayesinde büyük bir zafer elde eden Hasan Bey, tahtı ele geçirmekle kalmamış, kısa bir süre içerisinde Kara Koyunluları da bertaraf ederek bölgesel bir güç haline gelmiştir. O sebeple Dicle Muharebesi, uzun süredir Bayındırlılar içerisinde beklenen Hasan Padişah gibi bir lideri tarih sahnesine çıkardığı gibi, onun önderliğinde bağımsızlığını ve siyasi birliğini kaybetmek üzere olan Ak Koyunlu konfederasyonunun da yeniden bir bayrak altında birleşmesini sağlamıştır.

---

⁵⁴ Woods, *age*, s. 165.

⁵⁵ Cöhce, *agm*, s. 272.

KAYNAKÇA

BARKAN, Ö. Lütfi, “Osmanlı Devri’nde, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Bey’e Ait Kanunlar”, *Türkiye’de Toprak Meselesi, Toplu Eserler*, C.1, İstanbul 1980, ss. 546-547.

CÖHCE, Salim, “Otlukbeli Savaşı’na Kadar Akkoyunlular”, *Türkmen Akkoyunlu İmparatorluğu Makaleler Antolojisi*, haz. N. Aygün Akkoyunlu, Adil Şen, Grafiker Yayınları, Ankara 2003, ss. 265- 278.

ERDEM, İlhan, “Osman Bey’in Ölümünden Uzun Hasan Padişah’a Ak-Koyunlular (1435-1456)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 32, Ankara 2002, ss. 103-131.

ERDEM, İlhan, Paydaş, Kazım, *Ak-Koyunlu Devleti (Siyasi Tarih ve Yönetim Yapısı)*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2021.

HASAN-I RUMLU, *Ahsenü’-t-Tevârih*, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2006.

HÜSEYNÎ, *Târîh-i Kebir (Tevârih-i Enbiya ve Mülûk)*, çev. İsmail Aka, TTK Yayınları, Ankara 2011.

İBN TAGRİBERDÎ, *en- Nücumu’z-Zahire*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

İBNÎ ARABŞAH, *Acaibu’l-Makdur*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul 2012.

MİNORSKY, V., “The Aq-qoyunlu and Land Reforms”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, 17/3, 1955, pp. 449-462.

MİNORSKY, V., “Uzun Hasan”, *İslam Ansiklopedisi*, C.13, MEB Yayınları, İstanbul 1986, ss. 91-96.

PAYDAŞ, Kazım, *Uzun Hasan ve Otlukbeli Savaşı*, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2022.

SANJIAN, Avedis K., *Colophons of Armenian Manuscripts (1301-1480)*, A Source for Middle Eastern History, Cambridge-London 1969.

TIHRANÎ, Kitâb-ı Diyarbekriyye, C.1, haz. N. Lugal-F.Sümer, TTK Yayınları, Ankara 1993.

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Methal*, TTK Yayınları, Ankara 1998.

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Karakoyunlu, Akkoyunlu Devletleri*, TTK Yayınları, Ankara 2011.

WOODS, John E., *300 Yıllık Türk İmparatorluğu Ak Koyunlular*, çev. Sibel Özbudun, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993.

YINANÇ, M. Halil, “Cihan-Şah”, *İslam Ansiklopedisi*, C.3, MEB Yayınları, İstanbul 1988, ss. 173-189.

YINANÇ, M. Halil, “Ak Koyunlular”, *İslam Ansiklopedisi*, C.1, MEB Yayınları, (Tarihsiz), ss. 251-270.

GTTAD

Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>